

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА, ДОКТОРА МЕДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА
ІВАХНО ОЛЕКСАНДРИ ПЕТРІВНИ НА КАНДИДАТСЬКУ ДИСЕРТАЦІЮ
ГОЛУБНИЧОЇ ГАЛИНИ ІГОРІВНИ
«ГІГІЄНІЧНА ОЦІНКА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ
АКАДЕМІЧНО ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ», ПОДАНУ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА
МЕДИЧНИХ НАУК ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 14.02.01 – ГІГІЄНА ТА
ПРОФЕСІЙНА ПАТОЛОГІЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ. Сучасний рівень соціально-економічного розвитку суспільства вимагає від кожної людини високого рівня знань та компетентностей щодо громадянської, загальнокультурної, мовної, підприємницької, інформаційної, здоров'язберігаючої позицій.

Використання новітніх моделей інноваційних технологій навчання дітей, починаючи з раннього віку, ще на етапі морфологічної та психологічної незрілості організму, потребує наукового підходу до встановлення їх доцільності та ефективності для розвитку особистості.

Поширення нервово-психічних розладів, психастенічних станів серед школярів, виражені ознаки хронічної втоми, формування функціональних та органічних порушень у здоров'ї дітей вказують на недоліки освітніх програм та потребу їх медико-профілактичного супроводу.

На сьогодні в Україні функціонує близько 14% закладів загальної середньої освіти для обдарованих дітей. Введення новим Законом України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) профільного навчання сприятиме збільшенню таких шкіл.

Враховуючи вказане, збереження психічного, фізичного, соціального здоров'я дітей в умовах інтенсифікації навчальної діяльності є важливою проблемою, яка потребує свого вирішення. Використання гіперможливостей дитини, надранньої дорослості при деструктивному впливі агресивного

інформаційного середовища на чутливий дитячий організм підсилює значимість ситуації. Дотримання принципів динамічного балансу між вимогами і можливостями організму, який росте і розвивається, вільного вибору для самоактуалізації здібних і обдарованих дітей при здоров'язберігаючій організації освітнього процесу, потребує їх наукового обґрунтування та реалізації в життя, що і підтверджує актуальність вибраного напряму наукових досліджень – профілактика на основі ранньої діагностики і корекції.

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ.

Дисертаційна робота виконана за планом науково-дослідної тематики ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України» - «Розробити медико-профілактичні заходи для покращення шкільної адаптації академічно обдарованих дітей в початковій школі», № державної реєстрації 0112U001066, дисертантка була її співвиконавцем.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета дисертаційної роботи визначає гігієнічну оцінку навчальної діяльності академічно здібних та обдарованих дітей у початковій школі в умовах комплексного використання нових освітніх моделей з поглибленням, збагаченням та проблематизацією змісту.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ включають заходи, що дозволяють досягти визначеної мети щодо оптимізації навчальної діяльності для академічно здібних дітей, починаючи з початкової школи.

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ відповідають завданням дисертаційної роботи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: адекватні завданням та сформовані за напрямками дослідження, включають широкий арсенал методичних підходів – гігієнічні, соціологічні, соматометричні, фізіологічні, клінічні, психологічні, статистичні, що забезпечують об'єктивність, валідність та достовірність одержаних результатів.

НАУКОВА НОВИЗНА одержаних результатів визначена обґрунтуванням профілактичної моделі навчання в початковій школі з її поглибленням,

збагаченням та проблематизацією для здібних та обдарованих дітей з медико-психологічним супроводом.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ дисертаційного дослідження включає розширення знань щодо процесів адаптації академічно здібних та обдарованих дітей до навчання в початковій школі, технології медико-психологічного супроводу системи меритократичної освіти, оптимізації шкільного середовища з метою збереження здоров'я дітей.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ результатів дослідження визначено комплексом профілактичних заходів з оптимізації освітнього процесу в початковій школі для обдарованих дітей з технологією медико-психологічного супроводу, які ввійшли до двох методичних рекомендацій і нововведення та впроваджені в 17 закладах загальної середньої освіти чотирьох областей України та заклади охорони здоров'я Донецької, Черкаської, Сумської, Житомирської, Рівненської, Волинської областей, що підтверджено актами впровадження.

ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК ЗДОБУВАЧА. Дисертанткою проведено аналіз наукової літератури та законодавчої бази з теми дослідження, виконані дослідження умов і організації навчального процесу в початковій школі, оцінка та аналіз одержаних результатів з використанням статистичних методів обробки, їх узагальнення, розробка та впровадження профілактичних заходів. У спільних наукових роботах конфлікт інтересів відсутній.

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднено на 17 наукових форумах, конгресах, науково-практичних конференціях різного рівня, що підтверджено тезами у наукових збірниках указаних наукових заходів.

ПУБЛІКАЦІЇ. За темою дисертації опубліковано 25 наукових праць, з них 3 у фахових наукових періодичних виданнях України, 3 – у цитованих наукометричних базах інших держав, 16 тез, 2 методичні рекомендації, нововведення.

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ. Матеріали дисертації викладено на 212 сторінках (обсяг основного тексту становить 150 сторінок) друкованого тексту

комп'ютерної верстки, робота проілюстрована 38 таблицями, 20 рисунками, 6 додатками. Автором використано 184 наукових джерел. Дисертація оформлена за вимогами наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Дисертація складається з анотації, списку публікацій здобувача, змісту, переліку умовних позначень, вступу, аналітичного огляду літератури, організації, програми та методів дослідження, п'яти розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, додатків.

ОЦІНКА ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЇ.

У ВСТУПІ авторка обгрунтувала вибір теми дисертаційного дослідження, визначила мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне і практичне значення та реалізацію у практичну діяльність; апробацію матеріалів дисертації, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У РОЗДІЛІ 1 «Гігієнічні проблеми навчальної діяльності академічно здібних дітей у початковій школі» матеріал подано за трьома підрозділами, у яких авторка визначає проблемні питання щодо формування нового національного освітнього законодавства в Україні, застосування концепції індивідуальної освітньої траєкторії, реалізації особистісного інтелектуального потенціалу здобувачів освіти під час навчання у початковій школі за новою моделлю, визначення індикативних критеріїв для проведення профілактичних впливів.

РОЗДІЛ 2 «Організація, програма та методи дослідження» подано у двох підрозділах. Програма досліджень виконана за **п'яти етапами: перший етап** присвячено аналізу наукової літератури та законодавчих документів щодо гігієнічних проблем навчання обдарованих дітей у початковій школі; **другий** – санітарно-гігієнічній оцінці освітнього середовища для учнів початкової школи в умовах використання освітнього проекту «Інтелект України»; **третій** – обгрунтуванню та розробці психофізіологічних критеріїв відбору академічно

здібних дітей до навчання за рівнем розвитку психосоціальної зрілості (тести С. Банкової), короткотривалої пам'яті та здатності до навчання (метод Г. Віцлака), розвитком функції мислення, розумових операцій (аналіз, порівняння, узагальнення (метод Д. Равена)), навичок читання, уваги, орієнтації в роботі на зразок, просторового сприйняття, сенсомоторної координації та тонкої моторики руки (методика Н. Гуткіної), відтермінованого запам'ятовування та здатності до навчання (методика Г. Віцлака) - дослідження проведено за участі практичного психолога О. Щербакової; **четвертий** – гігієнічній оцінці особливостей життєдіяльності академічно здібних учнів під час навчання в закладі загальної середньої освіти, стану здоров'я, фізичного розвитку та психофізіологічних особливостей адаптації до освітнього процесу (за динамікою соціально-психологічної адаптації (методика О. Олександрівської), розумовою працездатністю (методика В. Анфімова), інтелектуальним потенціалом (методика Е. Торранса), психоемоціональним станом (тест Люшера), нейрогуморальною регуляцією серцевого ритму за даними спектрального аналізу варіабельності серцевого ритму, стресорного ефекту дії навколишнього середовища на організм дітей за показником активності регуляторних систем ПАРС; **п'ятий** – визначенню критеріїв для формування адаптації дітей до навчання, розробці комплексу медико-профілактичних заходів з оптимізації навчальної діяльності академічно здібних дітей, методиці їх психологічного відбору до навчання в початковій школі.

У дослідженнях задіяні учні молодших класів, які одержували початкову освіту за меритократичною програмою «Інтелект України» та пішли до школи за консультуванням психолога та за бажанням батьків і діти, які навчалися за традиційною гімназичною програмою.

Дисертанткою виконано **більше 20 тис. досліджень.**

РОЗДІЛ 3 «Гігієнічні особливості освітнього процесу у початковій школі в умовах інтенсифікації навчальної діяльності (на прикладі науково-педагогічного проекту «Інтелект України»)» подано у чотирьох підрозділах. Автором визначені недоліки в організації умов навчально виховного процесу в

початкових школах, які стосуються архітектурно-планувальних рішень закладів освіти – відсутності умов для проведення динамічного відпочинку дітей під час перерв на відкритому повітрі, переповненості класів за чисельністю учнів, невідповідності природного і штучного освітлення робочих місць, умов для денного сну шестирічних дітей та санітарним нормам учбової друкованої продукції, інтенсифікації навчального процесу через перевищення норм денно-тижневого навчального навантаження.

РОЗДІЛ 4 «Медико-соціальні та гігієнічні особливості життєдіяльності академічно здібних учнів початкової школи» подано у двох підрозділах, у яких визначена необхідність підтримки інтелектуальної еліти нації за рахунок створення нової системи відбору до навчання та організації навчання у сучасних закладах загальної середньої освіти: психолого-педагогічний моніторинг/супровід – визначення інтелектуальних, академічних, творчих здібностей, вивчення особливостей психосоціального розвитку дитини, психологічної готовності дітей до систематичного навчання у школі. Програма дослідження включала комплекс психологічних методів з визначення психосоціальної зрілості, короткотривалої пам'яті та здатності до навчання, розвитку функції мислення, основних розумових операцій, навички читання, довільної уваги, уміння орієнтуватися у своїй роботі на зразок, просторового сприйняття, сенсомоторної координації та тонкої моторики, відтермінованого запам'ятовування та здатності до навчання. Проведено анкетування вчителів початкової школи щодо рівня психологічної готовності дітей до навчання у першому класі. Установлено, що значущим критерієм розвитку у академічно здібних дітей є мислення (корелює з показниками довільної уваги та моторики руки, психосоціальною зрілістю, навичкою читання, синтезом, аналізом, узагальненням). У дітей з середнім рівнем психологічної готовності переважає розвиток пам'яті і тільки у сукупності та з перевагою мислення, довільної уваги та моторики руки можливо виявити академічно здібних дітей. Висока когнітивна активність та пам'ять є умовою для більш успішного навчання дітей у початковій школі. Запропонована система оцінки психологічної готовності дітей до школи –

відтворення інформації до процесів мислення, усвідомлення інформації, нових знань. Діти, нервово-психічний розвиток яких був оцінений психологом перед зарахуванням до навчального закладу, свідомо дотримувалися режиму дня, краще адаптувалися до навчання, ніж діти, які пішли до школи за бажанням батьків.

РОЗДІЛ 5 «Психофізіологічні особливості академічно здібних учнів початкової школи» подано за двома підрозділами. Виявлено регульовані чинники ризику на формування адаптаційних процесів у дітей під час навчання у початковій школі. Діти, які навчалися за новою програмою «Інтелект України», ніж ті, які навчалися за традиційною гімназичною програмою, демонстрували вищі показники розумової працездатності (за таблицею В. Анфімова), невербального інтелекту, що пояснюється попереднім відбором учнів за критеріями конвергентного мислення. Особливості інтелектуального розвитку (оригінальність, розробленість, гнучкість, побіжність креативного мислення за тестом Торранса) учнів гімназій не залежали від навчальної програми і були середніми, але суттєво вищими у дітей в експериментальних класах за оригінальністю і цілеспрямованою активністю.

РОЗДІЛ 6 «Статеві-вікові особливості стану здоров'я та фізичного розвитку учнів початкової школи в умовах меритократичної освіти» подано в п'яти підрозділах. Програма досліджень включала визначення та оцінку стану здоров'я учнів молодших класів на етапі адаптації до школи, зроблено акцент на формування фізичного розвитку дітей під час навчання у початковій школі, варіабельності серцевого ритму в залежності від системи навчання, рівня якості життя. Авторкою встановлена вища патологічна ураженість учнів експериментальної групи навчання, ніж у контрольній, що обумовлено ретельним психолого-педагогічним відбором дітей при формуванні класів. Напруженість адаптаційних процесів у дітей контрольної групи визначався відсутністю проходження психологічного відбору до навчання у школі. Введення нових програм навчання потребує медичного контролю та медико-профілактичних заходів. Зменшення гармонійно фізично розвинених дітей за рахунок поширення дефіциту маси тіла, надмірної маси тіла, ожиріння в гімназії не залежить від

навчальної програми. Оцінка варіабельності серцевого ритму визначила перевагу учнів з нормальною і задовільною адаптацією до навколишнього середовища у експериментальних класах, ніж у контрольних групах. Дисертанткою доведена необхідність медико-психологічного супроводу учнів до початку навчання у закладах загальної середньої освіти з правильним підходом до вибору системи навчання та мінімальним ризиком для здоров'я дитини.

РОЗДІЛ 7 «Медико-профілактичні заходи з гігієнічної оптимізації навчальної діяльності академічно здібних учнів початкової школи в умовах комплексного використання освітніх моделей поглиблення, проблематизації та збагачення (на прикладі науково-педагогічного проекту «Інтелект України»)» Дисертантка обґрунтувала принципи організації медико-психологічного супроводу академічно здібних та обдарованих учнів початкової школи. Використання нових освітніх моделей з поглибленням, проблематизацією та збагаченням їх змісту потребує сучасних методів діагностики та корекції процесу навчання, адаптації, активації саморозвитку дитини – медичного супроводу академічно здібних дітей на індивідуальному та популяційному рівнях щодо своєчасного попередження розвитку неблагополуччя здоров'я за показниками якості життя, рівня та ступеня гармонійності фізичного розвитку, захворюваності, патологічної ураженості; психологічна складова включає визначення пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів становлення особистості. Орієнтація профілактичних заходів має бути спрямована на формування здоров'язберігаючих компетентностей учнів, починаючи з молодшого шкільного віку.

ПОВНОТА ВИКЛАДУ ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ У НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАННЯХ. Матеріали дисертаційної роботи подано в повному обсязі в опублікованих наукових фахових виданнях. Конфлікт інтересів відсутній.

СТАТИСТИЧНА ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ АДЕКВАТНА ПОСТАВЛЕНИМ ЗАВДАННЯМ.

ЗМІСТ АВТОРЕФЕРАТУ ПОВНІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

В процесі розгляду дисертаційної роботи виникли питання, які потребують пояснення.

- 1. З якою метою використані Вами дані щодо кількості пропущених днів учнями початкових класів протягом навчального року (викопіювання з класних журналів)?**
- 2. Чи вважаєте Ви доцільним інтенсифікацію навчальної діяльності в початкових класах?**
- 3. За якими провідними психологічними критеріями рекомендовано проводити відбір академічно здібних дітей до навчання в умовах інтенсифікації навчальної діяльності в початковій школі?**

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Голубничої Галини Ігорівни «Гігієнічна оцінка впровадження системи освіти академічно обдарованих дітей молодшого шкільного віку» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною на сучасному науково-методичному рівні, в якій містяться нові науково обгрунтовані результати досліджень, що розв'язують конкретне наукове завдання профілактичної медицини – комплекс медико-профілактичних заходів з оптимізації навчання дітей в початковій школі в умовах інтенсифікації навчальної діяльності при поєднаному використанні моделей поглиблення, збагачення та проблематизації шляхом урахування академічної готовності дітей до навчання та забезпечення ефективної адаптації до освітнього середовища.

За своєю актуальністю, методичним рівнем, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів, повнотою викладення матеріалів у опублікованих працях та рівнем впровадження дисертаційна робота **Голубничої Галини Ігорівни** повністю відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМ України №567 від 24.07.2013 року зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ України №656 від 19.08.2015 року, а

її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.01 – гігієна та професійна патологія.

Професор кафедри громадського здоров'я
Національної медичної академії післядипломної освіти
Імені П. Л. Шупика МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

О. П. ІВАХНО

МОЗ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ
ІМЕНІ П. Л. ШУПИКА
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
СВІДЧУЮ
СЕКРЕТАР

П. Івахно
Секретар